

**INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU
STUDIAREA HOLOCAUSTULUI
DIN ROMÂNIA “ELIE WIESEL”**

**ASOCIAȚIA EVREILOR DIN
ROMÂNIA
VICTIME ALE HOLOCAUSTULUI**

**PROCESUL
GHETOURILOR DIN
NORDUL TRANSILVANIEI**

Volumul I – ACTUL DE ACUZARE; SENTINȚA

Volum alcătuit de OLIVER LUSTIG

Editura A E R V H

București 2007

A C T U L D E A C U Z A R E

TRIBUNALUL POPORULUI CLUJ

A C T D E A C U Z A R E

Noi, dr. Andrei Paul, Grigore Râpeanu și dr. Simion Pop, Acuzatori Publici la Tribunalul Poporului din Cluj,

având în vedere dispozițiunile Legii nr. 61 din 8 februarie 1946, precum și dispozițiunile Legii nr. 154 din 11 iulie 1945, pentru înființarea unui complet de judecată al Tribunalului Poporului, cu sediul în Cluj,

având în vedere actele de cercetare și instrucția urmată în contra acuzaților:

37. Dr. Csóka Ladislau, cetățean maghiar, de 48 ani, fostul primar al municipiului Satu-Mare, în prezent arestat;
38. Dr. Pirkler Ernest, cetățean român, de 65 ani, fost secretar general al municipiului Satu-Mare, domiciliat în Satu-Mare, în prezent arestat;
39. Dr. Rogozi Papp Zoltán, cetățean român, fost ajutor de primar al municipiului Satu-Mare, fost domiciliat în Satu-Mare, azi dispărut;
40. Dr. Sárközi Béla, cetățean maghiar, ofițer de poliție, șeful biroului controlului străinilor de la fosta Poliție Regală Maghiară din Satu-Mare, azi dispărut;
41. Vitéz Czegényi Carol, cetățean maghiar, fost inspector de poliție la Poliția Regală Maghiară din Satu-Mare, azi dispărut;
42. Vitéz Demény N., cetățean maghiar, fost locotenent-colonel și comandantul legiunii de jandarmi Satu-Mare, azi dispărut;
43. Vitéz Endrődi Barnabás, cetățean maghiar, fost prefect al județului și minicipiului Satu-Mare și fost locotenent-colonel al Armatei Regale Maghiare, cu {ultimul} domiciliu în Ungaria, azi dispărut;
44. Vitéz Bojer Endre, cetățean maghiar, fostul subprefect al județului Satu-Mare, azi dispărut;
45. Fekete Elisabeta, de 43 ani, domiciliată în Satu-Mare, în prezent arestată, cetățeană română;
46. Vancsa Ioan, fost agent de poliție, la Poliția Regală Maghiară din Satu-Mare, cetățean român, domiciliat în Satu-Mare, în prezent arestat;
47. Kerényi Ștefan, cetățean român, fost portar, cu domiciliul în Satu-Mare, azi dispărut;

G H E T O U L   D I N   S A T U – M A R E

În ziua de 3 mai 1944, **primarul CSÓKA LADISLAU**, acuzatul de azi, emite sub nr. 12150/1944 prez. următoarea publicație:

“Anunț pe evreii locuind pe teritoriul municipiului și obligați conform ordonanței mele nr. 12080 prez. la purtarea semnului distinctiv că începând de la 3 mai ora 5 dimineața nu-și pot părăsi locuințele. Dintre acei evrei care nu locuiesc în cartierele desemnate drept tabere evreiești, începând de la 4 mai până la noi dispozițiuni, nu pot să-și părăsească locuința decât zilnic de la orele 9 până la 11 a.m., exclusiv în scopul, ca în acest interval să se îngrijească de apa de băut, alimentele cele mai strict necesare și a celor mai strict necesare {bunuri} pentru existența lor; cei care vor eluda această permisiune, vor fi internați.”

În același timp acuzatul, împreună cu **acuzatii dr. PIRKLER ERNEST, dr. ROGOZY PAPP ZOLTÁN**, convoacă o conferință în sala primăriei, citând acolo întregul personal polițienesc, al jandarmeriei, funcționarii de la percepție, de la administrația financiară, de la primărie, învățători și profesori, dând instrucțiuni pentru stângerea și internarea evreilor în ghetou. La conferința prezidată de acuzatul dr. Csóka Ladislau au mai luat parte ca asistenți ai primarului, vitéz Czegény Carol, comandantul personalului de gardă

polițienească, dr. Sárközy Béla, ofițer de poliție, conducătorul biroului de control al străinilor, dr. Pirkler Ernest, secretarul general al primăriei, dr. Nagy Eugen, șef de poliție și Demény N., comandantul legiunii de jandarmi. Drept consecință a instrucțiunilor date de primar și de asistenții săi, se formează comisii și întreaga populație evreiască a municipiului Satu-Mare a fost internată în ghetou.

Este de menționat, că deși conform instrucțiunilor, *aceasta* [acțiunea] se referea numai la evreii obligați la purtarea semnului distinctiv, au fost strânși și toți copiii de sub 6 ani, care erau exceptați de la purtarea stelei galbene.

Acuzații – dr. Csóka Ladislau, primarul, dr. Rogozy Papp Zoltán, ajutorul de primar și dr. Pirkler Ernest, secretarul general al primăriei – luând parte la conferința administrativă ținută de subsecretarul de stat dr. Endre László în Satu-Mare, în ziua de 25 aprilie 1944, precum și mai târziu la conferința confidențială de la Muncacevo la 8 mai 1944, au știut că strângerea evreilor se face cu scopul de a-i jefui de toate bunurile, de a-i chinui printr-un tratament neomenesc și, în sfârșit, pentru ca să fie deportați peste frontieră în scop de exterminare.

Toți acești trei mai erau conștienți că toate aceste dispozițiuni privind reglementarea statutului personal al unei populații de câteva zeci de mii de persoane nu este reglementată printr-o dispoziție constituțională legală și nici chiar printr-un decret obligatoriu al Consiliului de Miniștri. Cu toate acestea, acuzatul dr. Csóka Ladislau dă ordin acuzaților Rogozy Papp Zoltán și Pirkler Ernest să designeze un loc pentru ghetou și aceștia doi, executând acest ordin al primarului, designează un cartier, care nu este suficient pentru cazarea unei populații de 18 mii de oameni.

Deși au primit ordin în această privință, chiar de la subsecretarul de stat Endre László, nu {se} îngrijesc de aprovizionarea {cu} alimente a populației, nu {se} îngrijesc de cazarea igienică, contribuind astfel la cauzarea unei vieți insuportabile a acelor internați.

Din depoziția martorului dr. Borgida Iosif rezultă:

“Până la mutarea evreilor din provincie am fost așezați astfel încât într-o odaie normală erau plasate 10-15 persoane. Întrucât după acest aranjament au mai fost aduși vreo trei mii de evrei și câteva mii din satele județului, situația a devenit insuportabilă, foarte mulți oameni au fost așezați în pivnițe și poduri în condițiuni mizerabile. Eu am intervenit personal pe lângă conducătorii de mai sus, dar nu au onorat cererile pentru extinderea teritoriului ghetoului.”

“La intrarea pe teritoriul ghetoului toată lumea a fost strict percheziționată, iar la femei au făcut și percheziții vaginale în condițiuni rușinoase. Toate valorile am fost nevoiți să le predăm unui ofițer de poliție sau de jandarmi.”

“În ce privește alimentarea, am primit de la primărie alimente atât de insuficiente, încât din acestea nu s-a putut trăi. Astfel, noi din banii adunați pentru scopuri comune am plătit odată 200.000 de pengő consilierului Pirkler pentru ca să fim aprovizionați din afară. Notez că această sumă au acceptat-o în preziua începerii deportării...”

Clica șefilor administrativi și a ofițerilor de ordine publică au organizat și jefuirea evreilor internați în ghetou. În special **ofițer de poliție dr. SÁRKÖZY BÉLA**, conducătorul ghetoului, **vitéz CZEGÉNY CAROL**, instructor de poliție și **locotenent-colonel de jandarmi vitéz DEMÉNY N.**, poartă răspunderea acestei proceduri.

Notăm însă că și șefii administrației aveau cunoștință de tot ce se întâmplă pe această linie. Citez, cu privire la acesta, depoziția martorului dr. Borgida:

“Paza ghetoului era deosebit de strictă. Spre a ne intimida, în timpul nopții au circulat camioane cu farurile aprinse și cu mitralierele montate. Cunosc unele cazuri de scăpare simulată cu scopul de a pune mâna pe ultima valoare ascunsă cu atâtea riscuri. Cazul d-nei Bercovits, care a predat valori importante, ascunse, unui polițist, ce a făcut parcă în timpul scăpării ar fi fost descoperit. Victimele le-a dus [au fost duse] la poliție, acolo au fost crunt bătute și readuse din nou în ghetou. În schimb valorile au fost reținute. Din ordinul comandantului ghetoului Sárközy Béla, comisar de poliție, s-a exercitat o presiune extraordinară prin intimidarea oamenilor, ca toate valorile să fie predate. După o propagandă internă de intimidare, făcută de Sárközy și de Czegény, au pus în fața reședinței Sfătuului Evreiesc un coș cu scopul ca până la un anumit termen toată lumea are dreptul să arunce în acest coș valorile, fără să fie observat și pedepsit. În urma acestor mărimumii a polițiștilor au adunat de la internații intimidați valori foarte mari: bijuterii, ceasuri, brățări, etc. Ghetoul a fost vizitat în mai multe rânduri mai ales de către Czegény, inspector de poliție și vitéz Demény N. locotenent-colonel de jandarmi, care au venit să viziteze ghetoul și pentru a se delecta de situația noastră mizerabilă.”

Dar faima ghetoului era trupa specială a schingiuitorilor îmbrăcați în civil, care sub titlul anchetării persoanelor cu ascunderea averilor au bătut, schingiuit, maltratat mii de persoane și prin aceasta au exercitat o teroare atât de grozavă [groaznică] încât oamenii s-au îmbulzit la trenurile de deportare, să ajungă cât mai degrabă pe tren, să scape de teroarea bătăilor.

Cităm în această privință depoziția martorei soția lui Dellman Andrei:

“... aici am fost predați unor anchetatori speciali, oameni tineri, îmbrăcați în civil, dar care au făcut parte din jandarmeria specială de front. În prealabil toată lumea a fost avertizată, că nu are nici un rost să nu recunoască pentru că ei au mijloace suficiente spre a ne constrânge să spunem adevărul. Noi am așteptat în curte și acolo am auzit vaietele, strigătele victimelor. Nu peste mult timp a venit și rândul meu. Am fost condusă în fața unei comisuni de trei, care au încercat să mă înduplece să declar unde e blana persană, pe care de altfel niciodată nu am avut-o și alte valori, spunând că știu ei foarte bine, că am ascuns multe lucruri. Între timp a intrat șeful lor, tot în civil, un om mic, blond, care a spus că nu are nici un rost să vorbească cu mine, ci să se grăbească la fapte. Atunci am fost prinsă și după aceea am fost obligată să-mi dau jos pantofii, m-au culcat pe o bancă, unul dintre ei m-a prins cu genuchii iar celălalt a început să mă bată la tălpi cu o bătă lungă până a obosit și pe urmă mi-a ridicat rochia și m-a bătut acolo unde a putut. Eu am strigat și m-am văitat de chinuri. Am fost bătută groaznic, după aceea obligată să fac pas alergător în jurul camerei, apoi obligată să-mi trag pantofii ceea ce era încă un chin. Din nou am fost anchetată să spun adevărul că unde sunt ascunse valorile și pentru că nu am spus, au repetat același procedeu. Din nou descălță [mi-au descălțat] pantofii și din nou am fost bătută și schingiuită. În timpul bătăii a intrat conducătorul lor punând să mă bată și mai bine. Atunci am fost trimisă afară și am așteptat într-o altă curte până când am fost din nou chemată și trimisă din nou la ghetou. Am fost atât de mult zdrobită, încât corpul meu a fost plin de urme vinete și n-am putut să umblu fiind transportată de două persoane. Peste o săptămână, din nou am fost chemată la anchetă și atunci de frica bătăii m-am prezentat benevol la un transport ca să fiu transportată cât se poate de urgent, astfel am scăpat de alte schingiuiuri.”

Din materialul de probațiune s-a stabilit că oamenii duși în fața acestor anchetatori au fost bătuți și schingiuiți cu mijloace rafinate. Era o metodă generală de a bate și strânge

testiculele la bărbați, de a lovi cu cauciuc la talpă și mâini și că bătaia s-a făcut *fără considerare* [a se lua în considerare] la aceea dacă cel anchetat a avut sau nu avere ascunsă. Gerö Alexandru, comerciant de cereale, într-o zi a fost grav schingiuit, a doua zi fiind din nou chemat, de groaza schingiuirii s-a sinucis. Dintre mulți schingiuiți cităm următorii: bijutierul Gross Samoil, Lebovici Leopold, Spitz Béla, Solomon Heirich, Prinz Iosif, Reiter Moritz, etc., etc.

Din depozitia martorului Borgida rezultă că el, în numele Sfatului Evreiesc, a făcut plângeri din cauza acestor bătăi, poersonal învinuitului Pirkler și că și acuzatul Csóka Ladislau a avut cunoștință de acest procedeu însă nu a luat nici o măsură de îndreptare.

Guvernul Sztójay la 25 aprilie 1944, împreună cu garnitura noilor prefecti, a numit prefect pentru orașul și județul Sat-Mare pe **locotenent-colonel acuzatul ENDRÖDI BARABÁS**, la pensie.

Susnumitul, cu ocazia instalării solemne din 6 mai 1944, între altele declară următoarele:

“Dușmanul, nu numai cu armele urmărește nimicirea noastră {ci} și cu aliații lui care conviețuiesc cu noi prin mijloace josnice, cu distrucție, cu sabotaj și cu alarmisme vrea să distrugă frontul nostru intern, care după aceea ar aduce după sine înfrângerea frontului extern. Conform prevederilor regulamentului de serviciu, acel soldat care în luptă în momentele de criză, pronunță cuvinte de disperare sau își aruncă arma, trebuie să fie executat. Iar acela care aici în interior vrea să tulbure unitate frontului al doilea ori cu alarmism ori cu distrucție sau, în acel post unde este pus de datorie, nu execută munca lui cu cel mai mare devotament, acela sabotează și nu merită o altă procedură decât ceea ce prevede regulamentul de serviciu.”

În ce privește atitudinea lui politică declară următoarele:

“Trebuie să accentuez că de mai mult de 25 ani sunt extremist de dreapta. În anul 1919 am participat în contrarevoluție și am avut onoarea ca încă de la Szegedin să aparțin anturajului mai apropiat al Excelenței sale Regentului. Am fost membrul prezidenției MOVE lângă Gömbös Iuliu...”

“Cu toate puterile mele {mă} voi strădui ca nimeni să nu ne poată împiedica în munca de construire a noului Stat de Muncă Național Socialist pentru victoria finală, în lupta contra dușmanului Bolșevico-Capitalist-Evreiesc...”

“Pe calea aceasta, îndatoririle noastre sunt prevăzute de guvern și pe acestea noi le executăm fără rezerve și în spiritul vremurilor noi...”

Cu privire la atitudinea față de germani declară următoarele:

“Frații noștri de limbă germană totdeauna au fost fii loiali ai patriei noastre. În toate luptele de libertate au sângerat cu noi împreună.”

O pildă despre modul cum înțelegea solidaritatea națiunii maghiare:

“Rog pe toți fiii și fetele orașului meu să nu lase dezbinat frontul nostru. Să nu se lase înșelați prin manopere viclene ale dușmanului extern și mai ales ale celui intern prin provocarea compătimirii către sine însuși prin calomnii, dar în sfârșit să ne solidarizăm, doar suntem atât de puțini. Între ungar și ungar nu există și nu trebuie să fie diferență nici chiar atunci dacă unul este în cadrul Partidului Național Socialist, celălalt în Partidul Nyilas sau în cadrul Partidului Imredist {deoarece fiecare luptă} luptă pentru fericirea patriei și pentru libertate.” (Toate citate din “Szamos” nr. 102 din 6 mai 1944).

Adică în concepția acuzatului Endrödi, culmea democrației era concepția imredistă sau nyilașistă și nici nu și-a putut închipui vreo altă mentalitate politică.

Aceeași mentalitate rezultă din declarația martorului Nagy Béla după care, în vara anului 1944, acuzatul a dat ordin pentru organizarea Partidului Național Socialist a lui Baky pe tot cuprinsul județului.

Astfel se poate explica că acuzatul, în calitatea lui de prefect, având dreptul de supraveghere și de dispozițiune asupra măsurilor luate pe cuprinsul municipiului și județului, a încurajat și tolerat strângerea evreilor în ghetou, deși era conștient că măsura era ilegală, {la fel ca} înfometarea, schingiuirea și deposedarea lor, pentru care poartă răspunderea unui coparticipant.

Din depozițiile martorilor rezultă că acuzatul Endrődi s-a prezentat aproape zilnic pe teritoriile ghetourilor din Satu-Mare, Baia-Mare și Careii-Mari și în această calitate a declarat că nu va tolera prezența niciunui evreu pe teritoriul județului. Că a început o prigoană contra celor exceptați prin legi de sub măsurile antievreiești. Familia unui invalid de război de 75 de ani cu numele Weiss din comuna Săcaș, a fost prinsă și închisă în tabără. Asemenea au fost prinși cei patru copii ai susnumitului Fekete Iosif asemenea exceptat și alte persoane care au pierit în urma deportării.

După deportarea evreilor din județul și orașul Satu-Mare, în toamna anului 1944 a organizat o vânătoare după bărbații evrei rămași acasă din detașamente. A dat ordin ca oriunde autoritățile vor găsi vreun evreu, acela trebuie executat fără cruțare; astfel, pe baza acestui ordin, a fost executat, pe ziua de 22 octombrie 1944, detașamentistul Fekete Martin, care conform certificatului de moarte depus la dosar în original a fost executat de jandarmi în ziua de mai sus la ora 12 prin împușcare în inimă.

Subprefectul județului, vitéz dr. BOÉR ENDRE, în această calitate a ordonat și executat strângerea evreilor din cuprinsul județului Satu-Mare și în orașele Careii Mari și Baia-Mare. Executarea ordinelor pe cuprinsul județului s-a făcut în condițiuni cât se poate de brutale.

Descrierea amintită a faptelor, al căror patron a fost inculpatul, se află tratată în legătură cu ghetoul din Baia-Mare.

În ce măsură acuzații au urmărit și în mod personal scopuri de persecuție și schingiuire, rezultă din dosarul nr. 12747/1944 al municipiului Satu-Mare. Sub acest număr, la 10 mai 1944, Sfatul Evreiesc înaintează o umilă cerere către primar, prin care {solicită} lărgirea perimetrului ghetoului, întrucât viața lor acolo a devenit insuportabilă din cauza înghesuiei. Mai cere permisiunea de a transporta lenjerie, lemne de foc și alimente de la locuințele lor la ghetou și {paturi} pentru a putea pregăti loc pentru loc de culcare. În sprijinirea cererii anexează și o schiță spre a documenta necesitatea lărgirii ghetoului. Cererea este rezolvată prin hotărârea primarului din 16 mai 1944, în așa fel că: *“Lărgirea lagărului de evrei nu-mi stă în putință, pentru că după părerea experților, teritoriul actual este perfect suficient pentru plasarea numărului existent de evrei.”*

Deciziunea este semnată pe lângă primar și de către acuzatul dr. Pirkler Ernest, care, referitor la rezolvarea cererii, declară că rezoluția nefavorabilă a făcut-o Papp Zoltán, ajutor de primar, și deși el a propus să fie anexată și str. Várdomb, care teritorial ar fi fost de două ori mai mare, acuzatul Csóka însă nu a permis.

Față de semnătura acuzatului Pirkler de pe hotărârea de respingere, această simplă afirmație nesprijinită de nici o altă dovadă nu poate fi acceptată, în schimb, din depoziția martorului Zimmermann Martin rezultă că acest martor a intervenit la soția acuzatului dr. Csóka pentru același scop. Că numita a răspuns că soțul ei nu poate să facă nici o concesie deoarece în acest caz ar fi expuși ca și strada în care stau ei să facă parte din ghetou, ori acest fapt nu le convine.

După cum se vede, astfel de motive au jucat {un} rol hotărâtor în ce privește tratamentul zecilor de mii de oameni.

Cererea cu privire la punerea la dispoziție a alimentelor lăsate la locuință a fost admisă de acuzatul dr. Csóka. Răspunsul la întrebare, de ce o astfel de măsură, aparent omenească, a fost îndeplinită de acuzați, îl dă dosarul nr. 13123/1944 al primăriei minicipiului Satu-Mare, din care rezultă că, la 16 mai 1944, se stabilește printr-o hotărârea cum că se poate presupune că untura și făina reținute de la evrei sunt otrăvite, în consecință toate aceste alimente trebuiesc afectate alimentării evreilor.

Acuzații, adică conducătorii administrației și ai ordinii publice, cel mai târziu după 8 mai 1944, au știut în mod oficial că evreii vor fi deportați peste granița Ungariei cu scop de exterminare și pentru a împiedica orice scăpare a celor internați în ghetou, au organizat o propagandă rafinată, pentru inducerea în eroare a victimelor. Citez, în această privință, depoziția martorului Borgida Iosif:

“Noi nu știam care va fi soarta noastră, iar reprezentanții autorităților au făcut tot posibilul ca să ne ducă în eroare. Am fost încurajați să continuăm lucrările de construcție, de introducerea curentului electric și apeductului, de canalizare, etc., etc., pentru ca să ne mențină în eroarea noastră că vom trăi aici și nu vom fi transportați. Totuși, odată cu puține zile înainte de deportare, s-a lansat un zvon între internați, că vom fi transportați peste frontieră. Masele au manifestat o stare de revoluție, fiind hotărâți de a muri mai bine aici decât a se lăsa deportați*. În această situație, conștienți de răspunderea conducătorului, am cerut audiență prefectului Endrődi Barnabas, prin intermediul polițistului Czegény, ca să pot cunoaște o declarație autentică asupra soartei noastre. Nu am fost primit de prefect, ci de locotenent-colonelul vitéz Demény, căruia arătându-i zvonurile și îngrijorările noastre, am cerut să-mi spună precis ce știe despre soarta noastră. El mi-a declarat, pe onoarea lui de ofițer, că nu vom fi transportați peste frontierele țării.”

Cu privire la atitudinea în această direcție a acuzatului Pirkler, acest martor spune următoarele:

“Pirkler a jucat rolul unui executant efectiv. În legătură cu situația mea personală a făcut promisiune cumnatului meu Frederick Prinz, – scutit conform dispozițiilor atunci în vigoare – că va aranja și scutirea mea și a familiei mele. În acest scop a și preluat de la cumnatul meu un port-țigaret de aur de mare valoare, dar nu a făcut nimica, deși eu aveam cinci decorații și puteam să fiu scutit. Acest Pirkler ne-a comunicat totodată, una să fim siguri că nu vom fi transportați, iar când s-a început transportul evreilor din provincie, atunci ne-a ademenit cu aceea că numai evreii din provincie și nu și cei de la Satu-Mare, vor fi deportați. În general acest învinuit de la început a jucat rolul unui protector al populației evreiești, dar totdeauna numai în aparență. Pentru a arunca praf în ochii noștri, a adus odată o cantitate de țigări”.

Asemenea, cu privire la rolul acuzatului Pirkler, acuzatul dr. Csóka Ladislau, în interogatoriul din 3 octombrie 1945, declară următoarele:

“Notez că executantul efectiv al acestor dispozițiuni în numele primarului a fost Pirkler Ernest.”

Iar la interogatoriul din 11 octombrie 1945, după ce s-a atras atențiunea lui asupra importanței acestei declarații cu privire la persoana lui Pirkler, acuzatul Csóka declară:

---

*

“Afirm încă odată că și Pirkler fiind la conferința de la Munkács, a știut că vor fi deportați. Știind că Pirkler are legături cu evreii, sincer vorbind, eu am sperat că Pirkler va destăinui evreilor acest lucru. Chiar dacă Pirkler n-a fost la Munkács și atunci a trebuit să știe de la mine că vor fi deportați.”

Acuzatul dr. Pirkler Ernest, a avut un rol similar și la administrația militară a municipiului Satu-Mare, sub comanda generalului Bajor când, în calitate de consilier administrativ, a dispus retragerea brevetelor de la mai mulți locuitori români și evrei, astfel de la comercianții de lemne și de la toți birjarii.

Acuzatul dr. Csóka Ladislau, originar din Debrețin – Ungaria, a ajuns în postul de primar al municipiului Satu-Mare în urma dictatului de la Viena și datorită legăturilor cordiale avute cu puternicii zilei regimului horthysto-fascist din Ungaria. Excesul de zel în executarea măsurilor anti-evreiești le-a exercitat cu mult înainte de regimul guvernului Sztójay. Astfel, prin publicațiunea nr. 3038 din 1942, apărută în ziarul Szamos din 14 noiembrie 1942, ordonă ca evreii să-și cumpere numai 100 kg. lemne săptămânal fără a lua în considerare mărimea locuințelor și numărul membrilor familiei, iar creștinilor li se pot elibera 200 kg. de lemne.

În articolul scris [apărut] în ziarul “Szamos” din 30 octombrie 1944, {se scrie} despre Csóka Ladislau sub titlul “O nouă descălecăre la Satu-Mare” și sub titlul “Într-un an localurile de prăvălie a 74 de comercianți au trecut în mâini creștine.”

Iar în articolul “Schimb de gardă” se scrie:

“Natural că la introducerea administrației civile nu s-a putut tegiversa mult. Schimbarea a trebuit să se facă cu foc și fier [prin foc și sabie]. Defectul era că în mâinile celor mai mulți era un contract valabil pe un an. A trebuit să așteptăm mai mult, până când expira contractul. Munca a început la 1 ianuarie al acestui an. Că primarul dr. Csóka Ladislau, împreună cu consiliul comunal, a făcut o muncă, nu mică, o dovedește lista din care rezultă că schimbul de gardă a fost făcut și executat fără rezerve. În piața Horthy, 23 de localuri evreiești au trecut în mâini creștine...”

În articolul “Birjarii, taximetriștii” se scrie:

“Acum doi ani, dacă sosea călătorul la gară, birjarii evrei bărboși îl duceau în oraș. Și aici, conducătorul orașului a făcut situația curată. În acest timp, dintre 68 birjari, 42 erau evrei, iar din 25 proprietari de taximetre, 20 erau evrei. Azi, deja nu mai există nici un taximetrist evreu la Satu-Mare. Pe capră și la volan stau creștinii.”

La 30 iunie 1943, ținând un discurs reprodus în ziarul “Szamos”, acuzatul spune următoarele:

“Honvezii, bat hoardele roșii care s-au pregătit să ne copleșească, să ne distrugă; {acum} îi mai așteaptă o lovitură. Încă o lovitură care trebuie să fie ultima, puternică, după care nu mai există reculegere. Sperăm în brațele oțelite ale honvezilor noștri. Sperăm în forța neclintită a vitejiei strămoșești maghiare și sperăm {că} așa cum am mai scăpat odată de molima stăpânirii infame roșii și a nihilismului, și acum, în colaborare cu aliații noștri, vom putea salva întreaga Europă.”

Dosarul nr. 12249/1942, depus în original, dovedește că acuzatul Csóka Vasile*, în anul 1942, când în această privință nu era nici o dispoziție legală, a dispus interdicția evreilor {de} a folosi băile comunale, precum și ștrandul. Din motivarea acestei hotărâri, făcută împreună cu acuzatul Rogozi Papp Zoltán, rezultă o ură de rasă pronunțată. În acel timp, nicăieri în Ungaria, în afară de teritoriul lui Endre Ladislau, nu s-au luat astfel de hotărâri.

*

Imediat după ocuparea Germaniei [Ungarie - nn], la 3 aprilie 1944, sub nr. 9219/1944, emite o *“Dispozițiune”* prin care ordonă:

“al.I. Familiile și persoanele de origine evreiască, începând cu data de azi pot să păstreze spre folosință din locuință două camere sau mai multe, dar numai atâta, câte camere – calculând 3 persoane pentru o cameră – sunt suficiente pentru primirea celor din casă. Părțile din locuință, care se pun în afară de folosință conform celor de sus, se pun la dispoziția autorităților nemobilate sau mobilate, conform necesităților și dorințelor. Camerele puse la dispoziția autorităților în caz de cartiruire a persoanelor militare se vor completa necondiționat cu mobile, pat și lenjerie de pat.” (Ziarul *“Szamos”* din 3 aprilie 1944).

La 29 aprilie 1944, prin ordonanța nr. 11870/1944, fără nici o instrucțiune superioară, ordonă oficiului poștal să interzică convorbirile telefonice pentru evrei și să refuze primirea oricărui mandat. Această dispoziție este motivată cu aceea că evreii, probabil, vor căuta să-și ascundă valorile prin mandat poștal sau prin alte dispozițiuni.

Este semnificativ răspunsul nr. 1125 din 30 aprilie 1944 a șefului oficiului poștal, prin care refuză executarea acestei dispozițiuni ca ilegală.

Atitudinea acestui funcționar servește o dovadă deplină spre a demonstra comportarea corectă a unui funcționar.

Astfel se explică ușor că, la interogatoriul din 3 octombrie 1945, {atunci când} a fost întrebat că de ce nu a comunicat celor interesați faptul cunoscut de el că vor fi trimiși la nimicire, acuzatul răspunde astfel: *“N-am comunicat nimănui acest lucru, pentru că eu nu înțeleg să divulg un secret oficial.”* Iar tot atunci, întrebat fiind asupra caracterului ordinelor cu privire la ghetou răspunde:

“Fiind jurist cu o veche practică administrativă îmi dau seama că această dispoziție luată și transmisă de subsecretarul de stat Endre nu avea bază legală, pentru că a reglementa o materie constituțională nu se poate prin astfel de ordine. Eu însumi nu m-am opus și nici nu m-am gândit la așa ceva...”

“La întrebarea acuzatorului public mai declară că dacă primea ordine similare privind persoane de naționalitate maghiară nu le-ar fi executat.”

Acuzatul, ajutorul de primar dr. Papp Rogozi Zoltán, la 7 mai 1944, trimite o adresă directorului Liceului Reformist din Satu-Mare prin care îl invită ca, pentru operațiunea de strângere a evreilor în ghetou, să mobilizeze pe toți profesorii liceului. În această adresă motivează cererea astfel:

“Sunt convins că și dvs simțiți importanța acestei obligațiuni patriotice...”

Din depozițiunea martorilor audiați în cauză și din actele dosarului nr. 11862 din 1994, rezultă că și acest acuzat a executat cu exces de zel toate ordinele cu privire la persecutarea populației evreiești.

În depoziția ca martor a fostului subsecretar de stat Baky Ladislau, luată în procesul-verbal din 18 decembrie 1945 la Parchetul Tribunalului Poporului din Cluj, acesta declară:

“La fața locului, de modul de executare a dispozițiilor era responsabil ofițerul de jandarmi cel {mai} mare în grad, la dispozițiunea căruia stătea jandarmeria. Nu știu să se fi dat din partea forurilor superioare vreun ordin comandanților de jandarmi ca evreii internați în ghetouri să fie loviți, chinuți și bătuți. Din contră, verbal și în scris am îndrumat pe comandanții de jandarmi să se rețină de la orice brutalitate sau cruzime de aceasta îi fac responsabili pe comandanți personal.”

Nu este discutabil că, comandantul cel mai mare al jandarmeriei bătăușe de la ghetoul din Satu-Mare a fost locotenent-colonelul Demény și astfel el răspunde pentru toate

schingiuirile, omorurile și sinuciderile comise în urma acțiunii jandarmilor, precum și pentru teroarea și neomeniile exercitate atât în ghetou cât și cu ocazia imbarcării și transportului.

Comandanții poliției, vitéz CZEGÉNYI CAROL și dr. SÁRKÖZI BÉLA, încredințați fiind cu paza ghetoului și a ordinii publice, asemenea răspund pentru brutalitățile comise prin percheziționarea internă, jefuirea oamenilor și umilirea rușinoasă exercitată în tot cuprinsul regimului ghetoului.

Cu o săptămână după terminarea deportării evreilor din Satu-Mare, în urma unui denunț în scris, poliția se deplasează la fața locului în Satu-Mare str. Kölcsey nr. 37, și acolo descoperă ascunsă, într-o pivniță anume amenajată, o familie întregă, compusă din 7 femei și 7 bărbați.

Familia era a lui Schwartz, proprietarul fabricii de lumânări care, văzând persecuția ordonată împotriva evreilor în anul 1944 încă înainte de înființarea ghetoului, în luna aprilie 1944 amenajează pivnița de sub fabrică în așa fel că întreaga familie a putut să fie ascunsă.

Cei ascunși au stat în această pivniță mai mult de șase săptămâni fără să fi fost observați de nimeni. Pentru ca să poată suporta această viață, a fost necesar să iasă odată pe zi la aer în care scop au construit un tunel de-a latul curții având o ieșire într-o cameră de lemne. Această cameră de lemne era în vecinătatea imediată a camerei **acuzatei FEKETE ELISABETA**, domiciliată în Satu-Mare.

Cei 14 evrei au fost descoperiți, au fost scoși din adăpost și deportați. Dintre cele 14 persoane, zece au fost împușcate de germani când au evadat din trenul de deportare. Patru au rămas în viață și au revenit.

În afară de victimele care au revenit și au fost audiate atât în fața poliției cât și în fața judecătorului de instrucție al Tribunalului Satu-Mare și în fața acuzatorului public {al} Tribunalului Poporului, a rămas un singur martor Vancea Ioan, fost agent de poliție la poliția fascistă maghiară din Satu-Mare, care, el personal a luat parte la descoperirea evreilor și în cursul acestei operații a șantajat 40.000 de pengő.

Din depozițiile martorilor Nicolae Schwartz, Eugen Schwartz și soția lui Schwartz Herman, născută Hercz Sara, făcute fără schimbare la toate trei instanțele de audiere, rezultă pe lângă starea de fapt mai sus expusă, că acuzata, în momentul descoperirii adăpostului și scoaterii victimelor din adăpost, a fost prezentă la fața locului, că s-a lăudat în fața agenților poliției maghiare și ai Gestapoului că ea a făcut denunțul și este mândră de aceasta.

Că a stat mai mult timp la pândă pentru a putea descoperi pe victime, că a auzit mișcare și vorbe și astfel a aflat unde sunt ascunși.

Că acuzata a venit împreună cu poliția maghiară la fața locului și acolo a executat percheziția corporală a uneia dintre femei.

Din depoziția tuturor martorilor rezultă că pivnița a fost atât de perfect camuflată încât, fără o reclamație specială, nimeni nu ar fi putut găsi pivnița niciodată.

Cu privire la antecedentele acuzatei, martorii mai declară că în luna aprilie 1944, înainte de ascunderea lor în pivniță, au văzut când un evreu a fost bătut de cineva și atunci, *văzând* [fiind de față], acuzata Fekete Elisabeta a lovit și ea în evreu spunându-i în repetate rânduri: *“jidan puturos”*.

Martorul Vancea Ioan audiat fiind la poliție în ziua de 10 septembrie 1945, declară că s-a deplasat la fața locului având ordin să desfacă ascunzătoarea. Că, după descoperirea evreilor ascunși, acuzata a atras atenția că o femeie dintre cele descoperite a ascuns ceva în chiloți și că acuzata a făcut și percheziție corporală. Mai departe a declarat că acuzata, în cursul cercetărilor, a spus în mai multe rânduri {că} în cursul nopților a observat mișcare în

curte. După ce la cercetări a fost confruntată cu acuzata, {supraviețuitoarea} a recunoscut în persoana {acuzatei} pe aceea care a făcut percheziție, etc.

În luna martie 1944, presimțind măsurile de persecuție, soția lui Goldfinger Tiberiu, predă pe fetița sa de doi ani unei prietene devotată a familiei cu numele de Adi Liendenthal de origine germană, au întocmit toate formele necesare pentru adopțiune, astfel că, în momentul când se ordonă internarea în ghetou, fetița Goldfinger este copilul adoptiv al femeii Liendenthal Adela și nu este internată în ghetou.

În jurul zilei de 27 mai 1944, mama adoptivă a fetiței se pregătește să călătorească la Budapesta și, în vederea pregătirilor de călătorie, se duce la piață și în acest timp lasă fetița în grija **acuzatului KERÉNYI ȘTEFAN** și soției, care locuiau în apropierea casei.

Femeia Liendenthal, reîntorcându-se de la piață, a găsit în curtea casei lui Kerényi pe agenții: acuzatul Vancea Ioan și agentul Vida de la poliție.

Aceștia au luat pe fetiță și pe mama adoptivă la poliție arătând că fetița este evreică și că, conform ordinelor în vigoare, trebuie să fie internată în ghetou.

Copila împreună cu mama adoptivă au fost duse la poliție, de acolo fetița a fost luată și dusă la ghetou, iar femeia Liendenthal a fost grav bătută de **acuzatul VANCEA** care, a bătut-o, dându-i mai multe lovituri cu un baston, atât de grav că timp de 4 săptămâni nu a putut să stea decât pe burtă. Fetița a fost deportată la Auschwitz și acolo exterminată.

Din depoziția martorului Chirilă Francisc, rezultă că ridicarea fetiței de la mama adoptivă și implicit exterminarea ei se datoresc acțiunii celor 2 acuzați, adică a lui Kerényi Ștefan și a acuzatului Vancea Ioan.

Pentru că în decursul aceluși scurt interval, cât fetița a rămas în grija lui Kerényi, acest acuzat a comunicat acuzatului Vancea Ioan situația fetiței și în urma acestei comunicări, având calitate de șef al corpului detectivilor, Vancea a procedat conform celor de mai sus.

Procedarea lui Vancea este de rea credință, și răspunderea lui este cu atât mai gravă pentru că el, în calitate de șef al corpului detectivilor, știa foarte bine că numai evreii obligați la purtarea stelei galbene trebuie să fie internați în ghetou. Că copiii sub 6 ani nu au fost obligați la purtarea acestui semn, și că o fetiță de 17 luni, adoptată de o creștină și botezată la religia romano-catolică, nu intră în dispozițiunile legii.

Vancea deasemenea știa care este soarta evreilor internați în ghetou, pentru că la data aceea era deja în curs deportarea.

Motivul invocat de Vancea, că el ar fi fost îndrumat de șeful de poliție cu numele dr. Sárközi, nu este dovedită cu nimic și servește ca pretext, întrucât acest acuzat operează cu pretextul denunțului anonim și în cazul descoperirii familiei Schwartz unde, deasemenea, are un rol dubios.

Vinovăția lui rezultă și din pornirea sadică arătată față de mama adoptivă a copilei care a fost grav schingiuită pentru o faptă creștinească pentru a salva un suflet nevinovat de copil de 17 luni.

Fapta acuzatului Kerényi Ștefan, de a denunța cazul acuzatului Vancea Ioan, constituie o coparticipare *necesară* [evidentă] la comiterea acestei infracțiuni.

Procedarea lui Vancea în executarea acestei măsuri era cu atât mai excesivă cu cât putea să lase fără urmă denunțarea întrucât a fost adresată lui personal.

Vinovăția bănuțului Grama Anton, nu s-a putut stabili, pentru că bănuțala martorelor Liendenthal și Viorica Goldfinger nu sunt sprijinite de nici o împrejurare concludentă.

Acuzatul Vancea Ioan trebuie să răspundă și pentru maltrătarile, schingiuirile și persecuțiile rasiale comise de el, în calitate de agent secret al poliției fasciste maghiare, începând din anul 1941:

- a) Pentru că a luat parte în calitate de conducător al comisiunii pentru strângerea evreilor pentru a fi internați în ghetou în str. Decebal și str. Fabricii de pâine și în această calitate a săvârșit brutalități față de familia Weiss N. însușindu-și cu ocazia percheziției obiecte de valoare.
- b) Pentru că în calitate de agent secret al poliției maghiare, în luna aprilie 1944, a bătut grav pe martorul Fridman Alexandru pentru faptul că nu ar fi bine înfiptă pe piept steaua galbenă deși acesta {având} ordin de chemare la detașament {de muncă forțată} nu era obligat la purtarea stelei galbene.
- c) A persecutat elementele democrate care au vrut să ascundă valori pentru evrei; astfel a maltratat-o pe soția lui Nagy Alexandru pe motiv că acesta ar avea acte false făcute pentru evrei, precum și pe soția lui Jakner Calman, născută Nagy Iolan pentru că a ascuns valorile lui Edelman Maximilian. Cu aceeași ocazie a adus în ghetou pe Edelman Maximilian și l-a maltratat.
- d) În anul 1941, aflând că copiii minori și locuitorul Czernin Iacob, repatriați din România sunt în Satu-Mare, i-a denunțat la poliție și, împreună cu acuzatul dr. Barközi Béla, șeful Biroului Controlul Străinilor i-a azvârlit peste frontieră spre Galiția: 3 copii în vârstă de 16, 13 și de 9 ani, sub titlul că nu au drept la cetățenia maghiară și fac spionaj în favoarea României. Acești 3 copii au fost exterminați la Kamenez-Podolsk împreună cu cei 30.000 de evrei, care în acel timp au fost expulzați din Ungaria cu scop de exterminare.